

Wyrok z dnia 5 czerwca 2008 r.

III UK 11/08

Zawarcie przez przedsiębiorcę w okresie pobierania zasiłku chorobowego umowy o pracę z nowym pracownikiem w ramach prac interwencyjnych powoduje utratę prawa do tego zasiłku na podstawie art. 17 ust. 1 ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa (jednolity tekst: Dz.U. z 2005 r. Nr 31, poz. 267 ze zm.).

Przewodniczący SSN Jerzy Kwaśniewski, Sędziowie SN: Roman Kuczyński, Andrzej Wróbel (sprawozdawca).

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w dniu 5 czerwca 2008 r. sprawy z odwołania Jadwigi Ż. od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych-Oddziału w L. o zasiłek chorobowy, na skutek skargi kasacyjnej odwołującej się od wyroku Sądu Okręgowego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Lublinie z dnia 25 września 2007 r. [...]

o d d a l i ł skargę kasacyjną.

U z a s a d n i e n i e

Decyzją z 15 marca 2005 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych-Oddział w L. (dalej jako organ rentowy) pozbawił Jadwigę Ż. (wnioskodawczyni) prawa do zasiłku chorobowego za okres obejmujący łącznie czas od 18 listopada 2003 r. do 17 grudnia 2004 r. na podstawie art. 17 ust. 1 i art. 68 ustawy z 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa (jednolity tekst: Dz.U. z 2005 r. Nr 31, poz. 267, dalej jako ustawa zasiłkowa), zgodnie z którym ubezpieczony wykonujący w okresie niezdolności do pracy z powodu choroby pracę zarobkową lub wykorzystujący zwolnienie od pracy w sposób niezgodny z celem tego zwolnienia traci prawo do zasiłku chorobowego za cały okres tego zwolnienia. Organ rentowy wskazał, iż w okresie zwolnienia w książce przycho-

dów i rozchodów zostały zaewidencjonowane zdarzenia gospodarcze w postaci utargu ze sprzedaży i faktury zakupu towarów, na których widniały podpisy ubezpieczonej, co doprowadziło organ rentowy do konkluzji, że w okresie niezdolności do pracy spowodowanej chorobą wykonywała ona pracę zarobkową.

W odwołaniu ubezpieczona podnosiła, iż w prowadzeniu działalności gospodarczej pomagali jej mąż i syn, a w ramach prac interwencyjnych w sklepie zatrudniono jej synową. Twierdziła, iż w przedmiotowym okresie podpisywała jedynie faktury, gdyż nie ustanowiła nikogo pełnomocnikiem. Nie uczestniczyła w procesie negocjacji, wszystkim zajmowali się pomagający jej w prowadzeniu firmy domownicy, wszelkie dokumenty były jej przywożone do domu do podpisu, nie dostarczała ich osobiście do organów skarbowych lub organu rentowego.

Wyrokiem z dnia 30 maja 2007 r. [...] Sąd Rejonowy w Lublinie uwzględnił odwołanie i zmienił zaskarżoną decyzję, przyznając prawo do zasiłku chorobowego, ustalając, że wnioskodawczyni nie wykonywała żadnych czynności, które prowadziłyby do pozbawienia jej prawa do zasiłku chorobowego. Fakt podpisywania faktur nie świadczy o prowadzeniu działalności gospodarczej, jest to bowiem czynność techniczna, niewymagająca ani zaangażowania, ani sił. Sąd Rejonowy wskazał, iż wnioskodawczyni nie miała żadnego udziału w zamawianiu towaru, negocjacjach, itp.

Organ rentowy zaskarżył wyrok Sądu Rejonowego apelacją.

Wyrokiem z dnia 25 września 2007 r. [...] Sąd Okręgowy w Lublinie zmienił wyrok Sądu Rejonowego w Lublinie i oddalił odwołanie Jadwigi Ź. od decyzji organu rentowego. Sąd Okręgowy uznał, że czynności wykonywane w okresie pobierania zasiłku chorobowego przez ubezpieczoną były wykonywaniem pracy (działalności gospodarczej), ponieważ ubezpieczona przez cały okres niezdolności do pracy ewidencjonowała utarg ze sprzedaży i na większości faktur widnieją jej podpisy. W sklepie przez cały okres zwolnienia była prowadzona działalność gospodarcza, a wnioskodawczyni z tego tytułu osiągała zarobek. Zasiłek chorobowy ma zaś stanowić rekompensatę zarobku utraconego wskutek niezdolności do pracy spowodowanej chorobą a nie dodatkową korzyść obok wynagrodzenia.

W skardze kasacyjnej wnioskodawczyni zarzuciła naruszenie art. 17 i 66 ustawy zasiłkowej, poprzez 1) uzależnienie prawa do uzyskania zasiłku chorobowego przez osobę prowadzącą działalność gospodarczą od nieuzyskania utargu ze sprzedaży w związku z prowadzoną działalnością w okresie pobierania takiego zasiłku i w konsekwencji uznanie, że uzyskanie utargu jest równoznaczne z osiągnię-

ciem zarobku; 2) przyjęcie, że działania polegające na podpisywaniu faktur i wykonywaniu czynności związanych z zatrudnieniem pracownika w ramach prac interwencyjnych stanowią wykonywanie pracy zarobkowej, 3) przyjęcie, że podczas zwolnienia lekarskiego ubezpieczona nie mogła wykonywać żadnych czynności, nawet tych, do których była zobowiązana jako pracodawca i właściciel firmy.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie zasługiwała na uwzględnienie, mimo iż niektóre z jej zarzutów okazały się zasadne. Stosownie do art. 17 ust. 1 ustawy zasiłkowej, ubezpieczony wykonujący w okresie orzeczonej niezdolności do pracy pracę zarobkową lub wykorzystujący zwolnienie od pracy w sposób niezgodny z celem tego zwolnienia traci prawo do zasiłku chorobowego za cały okres tego zwolnienia. Z przepisu wynikają dwie niezależne przesłanki utraty prawa do zasiłku: 1) wykonywanie pracy zarobkowej w okresie niezdolności do pracy; 2) wykorzystanie zwolnienia w sposób niezgodny z jego celem. Do utraty prawa do zasiłku wystarczy zaistnienie jednej z nich.

Odnosząc się do interpretacji pojęcia „wykonywanie pracy zarobkowej”, Sąd Najwyższy podziela wyrażony w dotychczasowym orzecznictwie pogląd, zgodnie z którym o zakwalifikowaniu wykonywania określonych czynności jako „pracy”, nie decyduje charakter stosunku prawnego, na podstawie którego są one wykonywane, ale rodzaj tych czynności. W pierwszej przesłance art. 17 ust. 1 ustawy zasiłkowej chodzi bowiem nie tylko o wykonywanie pracy na podstawie stosunku pracy lub innego stosunku zatrudnienia, ale także o wykonywanie różnych czynności na podstawie różnych stosunków prawnych o charakterze cywilnoprawnym, a także prowadzenie własnej działalności gospodarczej, samozatrudnienie (tak Sąd Najwyższy w wyrokach: z dnia 9 października 2006 r., II UK 44/06, OSNP 2007 nr 19-20, poz. 295; z 14 kwietnia 2000 r., II UKN 513/99; OSNAPiUS 2001 nr 20, poz. 627; z 19 lipca 2001 r., II UKN 494/00, OSNP 2003 nr 9, poz. 234). Pojęcie pracy zarobkowej odnosi się zatem („w sposób abstrakcyjny”) do tej pracy, która co do zasady jest pracą prowadzącą do uzyskania dochodu (wyrok Sądu Najwyższego z 6 lutego 2008 r., II UK 10/07, niepublikowany). Nie jest istotne czy ubezpieczony zarobek faktycznie osiągnął (wyrok Sądu Najwyższego z 6 lutego 2008 r., II UK 10/07). Praca zarobkowa w rozumieniu art. 17 ust. 1 ustawy zasiłkowej nie musi być wykonywana w pełnym wymiarze.

Chodzi o wykonywanie - w myśl literalnej wykładni - jakichkolwiek czynności o zarobkowym charakterze. Ponadto, kwalifikacja pracy zarobkowej w czasie niezdolności do pracy nie jest też zależna od faktycznego osiągnięcia zarobku, gdyż wynika z samego podjęcia działań stanowiących realizację obowiązków pracowniczych. W okresie pobierania zasiłku zakaz pracy zarobkowej ma charakter bezwzględny, zaś wykonywanie jakiegokolwiek pracy o takim charakterze, prowadzi do utraty prawa. Dlatego bez znaczenia jest np. dowód z opinii medycznej na okoliczność, czy praca ta miała wpływ na stan zdrowia ubezpieczonego (wyrok Sądu Najwyższego z 6 lutego 2008 r., II UK 10/07).

Orzecznictwo Sądu Najwyższego dopuszcza jednak sytuacje, w których pomimo wykonywania pewnych czynności składających się na pracę zarobkową, nie zostaje spełniona dyspozycja art. 17 ustawy zasiłkowej. Dopuszczalne jest bowiem wykonywanie czynności „sporadycznie” oraz „o formalnym charakterze” (jak np. złożenie podpisu, zob. wyroki Sądu Najwyższego: z 6 lutego 2008 r., II UK 10/07; z 15 czerwca 2007 r., II UK 223/06, OSNP 2008 nr 15-16, poz. 231 oraz z 9 października 2006 r., II UK 44/06, OSNP z 2007 nr 19-20, poz. 295). Sporadyczność i charakter tych czynności muszą wynikać z ustaleń faktycznych dokonanych przez sądy pierwszej i drugiej instancji (wyrok Sądu Najwyższego z 6 lutego 2008 r., II UK 10/07). Jeżeli czynności będą częste lub powtarzalne bądź - gdy będą miały charakter merytoryczny - związane z zapewnieniem prawidłowego funkcjonowania przedsiębiorstwa, ubezpieczony traci prawo do zasiłku. Ponadto, podejmowane przez osobę pobierającą zasiłek czynności muszą być wymuszone okolicznościami (wyroki Sądu Najwyższego: z 9 października 2006 r., II UK 44/06; z 15 czerwca 2007 r., II UK 223/06). Nie zmienia to faktu, iż jedynie wyjątkowo „wykonywanie niektórych ubocznych czynności związanych z prowadzoną działalnością może nie być kwalifikowane jako wykonywanie pracy” (wyrok Sądu Najwyższego z 15 czerwca 2007 r., II UK 223/06).

W dotychczasowym orzecznictwie za pracę zarobkową nie uznano czynności, poza podstawową działalnością, które prowadzący działalność wykonał jako pracodawca (wyrok Sądu Najwyższego z 7 października 2003 r., II UK 76/05, OSNP 2004 nr 14, poz. 247) oraz czynności przedsiębiorcy polegających wyłącznie na podpisywaniu faktur sporządzonych przez inne osoby (wyrok Sądu Najwyższego z 17 stycznia 2002 r., II UKN 710/00, OSNP 2003 nr 20, poz. 498). W obu przypadkach można mówić o wykonywaniu przez przedsiębiorcę czynności o charakterze ubocznym,

związanych z prowadzoną działalnością, których wyjątkowy charakter nie znosi wymogu zaniechania pracy w okresie niezdolności do pracy.

Przepis art. 17 ustawy zasiłkowej znajduje zastosowanie gdy ubezpieczony pracownik w okresie niezdolności do pracy wykonywał czynności, które bezpośrednio wynikały z jego zatrudnienia (wchodziły w zakres jego obowiązków). W odniesieniu do przedsiębiorców oznacza to, iż analogicznie należy traktować podejmowanie w okresie niezdolności do pracy czynności z zakresu prowadzonej działalności gospodarczej. Konieczna jest zatem relatywizacja zachowań podejmowanych przez ubezpieczonego w czasie pobierania zasiłku chorobowego do rodzaju działalności oraz sposobu, w jaki jest ona prowadzona normalnie (a zatem w okresie, kiedy ubezpieczony-przedsiębiorca nie pobiera zasiłku). Skutkiem tego, jeżeli faktyczna aktywność zawodowa ubezpieczonego z tytułu prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej (np. zarobkowego wynajmu handlowych lokali użytkowych), polega wyłącznie na comiesięcznym wystawianiu kilku rachunków, to prowadzenie takiej działalności w takim samym zakresie w okresie korzystania z zasiłków chorobowych i świadczenia rehabilitacyjnego prowadzi do utraty pobranych świadczeń za cały okres orzeczonej niezdolności do wykonywania tej działalności (wyrok Sądu Najwyższego z 11 grudnia 2007 r., I UK 145/07, Monitor Prawa Pracy 2008, s. 212). Ponadto, podpisywanie przez prowadzącego pozarolniczą działalność rachunków to nie tylko złożenie samego podpisu, ale także proces myślowy, który obejmuje koncepcyjną analizę treści sygnowanych dokumentów pozostających w związku z prowadzoną pozarolniczą działalnością (wyrok Sądu Najwyższego z 11 grudnia 2007 r., I UK 145/07).

W dotychczasowej praktyce Sądu Najwyższego art. 17 ustawy zasiłkowej zastosowano do: 1) dyrektora, który przebywając na zwolnieniu, w trakcie którego korzystał z samochodu służbowego z kierowcą udając się na zleczone przez lekarzy badania, zaś w oczekiwaniu na kierowcę w siedzibie przedsiębiorstwa przeglądał i dekretował korespondencję, wyciągi bankowe, podpisywał faktury dotyczące sprzedaży, aneks do umowy rachunku bieżącego, pismo do urzędu w sprawie darowizny, rozmawiał z główną księgową oraz ze specjalistą do spraw zbytu o sprawach przedsiębiorstwa. Ubezpieczony ten załatwiał telefonicznie sprawy przedsiębiorstwa z zastępcą i główną księgową. Podpisał 67 faktur VAT, 19 pism dotyczących zamówień, 3 pisma dotyczące bhp, zadekretował i skierował do realizacji 48 dokumentów pochodzących z korespondencji, omawiał z pracownikami sprawy zakładu, decydował o przeprowadzeniu operacji bankowych. Na tej podstawie przyjęto, iż w czasie

zwolnienia lekarskiego wykonywał swoje czynności i była to praca zarobkowa, mimo iż za wykonywane czynności nie uzyskiwał żadnych korzyści materialnych i ich nie wymagał, natomiast podejmował je z troski o prawidłowe funkcjonowanie zakładu pracy (wyrok Sądu Najwyższego z 6 lutego 2008 r., II UK 10/07); 2) pracownika, który nie tylko podpisywał przelewy, ale i badał czy stan konta umożliwia zapłatę, a także udzielał porad telefonicznych pracownikom, podpisywał dokumenty rozliczeniowe, tj. deklaracje podatku dochodowego od osób prawnych CIT, deklaracje rozliczeniowe z Zakładem Ubezpieczeń Społecznych oraz przelewy bankowe. Deklaracje sporządzane były raz w miesiącu, a przelewy stosownie do posiadanych środków i potrzeb. Dokumentacja była mu dostarczana w tym celu bądź do domu, bądź do placówki leczącej (wyrok Sądu Najwyższego z 9 października 2006 r., II UK 44/06).

Odnosząc powyższe założenia do stanu faktycznego niniejszej sprawy i argumentacji przedstawionej w uzasadnieniu wyroku Sądu drugiej instancji, należy stwierdzić, co następuje. Skarga kasacyjna nie zawiera zarzutów o charakterze procesowym, co oznacza, że Sąd Najwyższy jest związany ustaleniami faktycznymi Sądów pierwszej i drugiej instancji. Z ustaleń tych wynika zaś, iż ubezpieczona dokonywała określonych czynności w sposób stały a nie wyjątkowy. Samo podpisywanie faktur i innych dokumentów niezbędnych do prowadzenia działalności (w sytuacji gdy nie ma możliwości jej zawieszenia w okresie pobierania zasiłku - zresztą nawet możliwości zawieszenia nie zwalniałaby przedsiębiorcy choćby z obowiązku zapłaty czynszu z tytułu najmu lokalu, w którym prowadzona jest działalność) można byłoby uznać - w przeciwieństwie do stanowiska Sądu Okręgowego - za działalność, która nie miała zarobkowego charakteru. Ubezpieczona ograniczała się bowiem jedynie do podpisania faktur i innych dokumentów sporządzonych przez inne osoby, których dostarczeniem również zajmowały się inne osoby, na treść których (faktury zakupu) wpływ miały inne osoby (prowadząc np. negocjacje z dostawcami).

Nie można jednak uznać za czynności niezwiązane z pracą zarobkową, czynności podjętych przez ubezpieczoną w związku z zatrudnieniem pracownika w ramach prac interwencyjnych. Jest to co prawda zachowanie incydentalne, ale wykraczające poza to, co jest konieczne do „zachowania” działalności gospodarczej. Ponadto, wymaga ono podjęcia przez przebywającego na zwolnieniu chorobowym przedsiębiorcę czynności, które nie mają charakteru formalnego (vide: wyroki Sądu Najwyższego z 15 czerwca 2007 r., II UK 223/06 oraz z 9 października 2006 r., II UK

44/06), jak podpisywania faktur sporządzonych przez osobę trzecią, w związku z działaniami tej lub innej osoby.

Ponadto, co okazało się decydujące dla nieuwzględnienia skargi, z ustalonych przez Sądy pierwszej i drugiej instancji okoliczności stanu faktycznego, niekwestionowanych przez wnioskodawczynię, wynika, że w okresie, w którym pobierała zasiłek chorobowy, to jest od 18 listopada 2003 r. do 17 grudnia 2004 r., działalność gospodarcza wnioskodawczynie - prowadzona w formie indywidualnej działalności gospodarczej - była kontynuowana bez przeszkód, gdyż została zorganizowana w taki sposób, że w zastępstwie wnioskodawczynie prowadzili ją bez przeszkód członkowie jej rodziny. Utrata zdrowia nie spowodowała więc konieczności likwidacji prowadzonej działalności gospodarczej wskutek niemożności dokonywania czynności związanych z funkcjonowaniem w charakterze przedsiębiorcy. Świadczenia z chorobowego ubezpieczenia społecznego mają zaś rekompensować straty w uzyskiwanych dochodach z prowadzonej pozarolniczej działalności, przeto niedopuszczalne jest pobieranie takich świadczeń (połączone przecież z brakiem obowiązku opłacania składek na ubezpieczenie społeczne za okresy choroby), w razie uzyskiwania dotychczasowych dochodów wynikających z kontynuowania przez ubezpieczonego prowadzonej działalności w nieumniejszonym zakresie, nawet gdyby polegało to na wykonywaniu czynności w istotny sposób nieobciążających jego organizmu (wyrok Sądu Najwyższego z 11 grudnia 2007 r., I UK 145/07). Ewentualna wysokość utargu, uzyskiwanego przez wnioskodawczynię działającą nadal jako przedsiębiorca w okresie przebywania na zasiłku chorobowym, jest nieistotna.

Mając powyższe na względzie, Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji.

=====